

УДК 371.133:[005:37]

Светлорусова Анна Володимирівна, молодший науковий співробітник Інституту інформаційних технологій і засобів навчання АПН України

## РОЛЬ ІКТ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

### Анотація

У статті досліджено вплив інформаційно-комунікаційних технологій на формування готовності майбутніх керівників навчальних закладів до рефлексивного управління.

**Ключові слова:** професійна підготовка, інформаційно-комунікаційні технології, управління навчальних закладів.

Впровадження в діяльність навчального закладу інформаційних технологій на сьогодні є пріоритетним напрямком реалізації державної освітньої політики. У рамках виконання Закону України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» освітня галузь почала активно модернізувати процес професійної підготовки фахівців різних спеціальностей, впроваджуючи інформаційні і комунікаційні технології та засоби навчання.

На сьогоднішній день неможливо уявити навчальний процес у вищій школі без використання інформаційних технологій і засобів навчання. Саме сучасні інформаційні технології зробили можливим доступ кожного фахівця до величезної кількості різних видів інформації. Але, щоб доступ до інформаційно-комп'ютерних ресурсів перетворився на володіння ними, студенти повинні оволодіти такими знаннями, уміннями і навичками з інформаційних технологій, які б стали гарантом найповнішої реалізації здібностей особистості та професійно-значущих якостей, підготовки майбутнього фахівця до життєдіяльності у відкритому інформаційному суспільстві [1].

Дослідник О.Є. Кравчина стверджує, що застосування інформаційних технологій у системі управління освітою є особливо необхідним, оскільки саме управлінські рішення спроможні змінити всю систему в цілому, а від їх правильності та своєчасності залежить ефективність системи освіти. Одним із методів удосконалення системи управління освітою є впровадження новітніх інформаційних систем. Це дозволяє оптимізувати процес обміну інформацією, зменшити обсяг

роботи адміністратора системи освіти та дозволяє йому приймати ефективні управлінські рішення [6].

Управлінець навчального закладу як ніхто інший повинен володіти інформаційно-комунікаційними технологіями та бути обізнаним у сучасних новітніх інформаційних розробках які стосуються управління навчальним закладом та інформатизації освіти взагалі.

Проблемі використання інформаційних технологій в освіті присвячені праці В.Ю. Бикова, М.І. Жалдака, С.А. Ракова, В.М. Кухаренко, А.М. Гуржія, Ю.О. Жука та ін. Дослідник О.Є. Кравчина розглядає проблему інформатизація організаційно-управлінської діяльності в загальноосвітній школі. В.В. Дивак досліджує інформаційно-комунікаційні технології в професійній діяльності директора школи. Дослідження науковців Н.В. Морзе та О.Г. Глазунової присвячені розробці моделі ефективного використання інформаційно-комунікаційних та дистанційних технологій навчання у вищому навчальному закладі. Н.А. Зінчук досліджує інформаційно-аналітичну компетентність менеджера: значення у професійній управлінській діяльності та передумови формування у ВНЗ.

У наукових роботах Є.С. Березняка, Л.В. Васильченко, Т.Б. Волобуєвої, В.Г. Гамаюнова, В.В. Григораша, Л.І. Даниленко, Н.М. Островерхової, О.І. Мармази, Л.М. Калініної, В.В. Крижка, М.П. Лещенко, В.С. Пікельної, В.Д. Федорова, Г.В. Єльнікової, Є.М. Хрикова висвітлено проблеми управління навчальними закладами та розкривається різні аспекти питання професійної підготовки керівних кадрів освіти.

Проте питання використання інформаційних технологій для формування готовності управлінців навчальних закладів до рефлексивного управління розроблене недостатньо, і тому є актуальним.

**Метою статті** є дослідження впливу інформаційно-комунікаційних технологій на формування готовності управлінців навчальних закладів до рефлексивного управління.

Нам імponує думка О.Є. Кравчини, про те, що впровадження в освіту ІКТ сприяє підвищенню її якості, а також удосконаленню організації освітнього закладу та управління ним [6].

Аналіз наукової літератури та джерел Інтернет показав, що на сьогодні вже існує значна кількість досліджень щодо використання інформаційних технологій під час навчального процесу у вищій школі. А використання електронних підручників полегшує виконання завдань які отримують студенти для самостійного опрацювання. Дійсно, за допомогою інформаційних технології практично реалізуються методологічні і теоретичні основи формування готовності до професійної діяльності фахівців різних галузей.

О.Б. Лагутенко та С.М. Яшанов, зазначають, що студенти ВНЗ мають можливість використовувати широкий спектр засобів комунікацій обробки і збереження інформації: персональні компютери, Інтернет, кабельне і супутникове телебачення, мобільний зв'язок, тощо. Отже, традиційне навчання зазнає змін на всіх стадіях навчального процесу: підготовка курсів, проведення занять, виконання домашніх завдань, підготовка дипломних та магістерських робіт [7].

За допомогою використання електронних засобів стає можливим продемонструвати процеси або конкретні проблемні ситуації, які виникають в професійній діяльності управлінця навчального закладу і за якими неможливо спостерігати протягом одного навчального заняття або які несуть небезпеку для здоров'я та життя людини. Саме тут на допомогу приходять інформаційно-комунікаційні технології, які позбавляють нас цієї небезпеки та дають змогу студентам більш глибоко зрозуміти досліджувану проблемну ситуацію.

Професійна компетентність викладача ВНЗ щодо інформаційних технологій складає основну проблему, яка гальмує процес впровадження ІКТ у систему освіти. У цьому процесі можна виділити два визначальних чинники: сформованість інформаційної компетенції викладача ВНЗ; у загальному плані; розвиток здатності впроваджувати в навчальний процес ВНЗ інформаційно-комунікаційні технології, тобто бути не тільки користувачем готових програмних продуктів, але більшою мірою виступати творцем, розробником власних навчально-методичних програмних засобів [9].

На першому етапі професійна підготовка управлінця навчального закладу з використанням ІКТ проводиться у ВНЗ, але через відсутність процесу підвищення ІКТ компетентності викладачів ВНЗ, використання ІКТ у навчальному процесі ВНЗ, зазвичай обмежене. І тому управлінці навчальних закладів, приступаючи до виконання

професійних обов'язків, відразу зустрічаються з проблемами пов'язаними з використанням ІКТ. На сьогодні існують комп'ютерні програми управління навчальними закладами, але їх використання в навчальному процесі обмежене, через елементарну необізнаність керівників навчальних закладів. Аналіз навчальних планів професійної підготовки магістрів зі спеціальності «Управління навчальним закладом», показав відсутність дисципліни «Інформаційно-комунікаційні технології в управлінні освітою» у багатьох навчальних закладах. І у змісті інших предметів відсутня інформація стосовно використання ІКТ в управлінні навчальним закладом. Тому, випускники цих навчальних закладів не готові до ефективного управління з використанням ІКТ, хоча в освітніх установах фактично здійснено процес інформатизації.

Особливої уваги заслуговують розробки творчої групи Єльнікових, які активно запроваджують використання інформаційно-комунікаційних технологій для автоматизації процесу управління навчальним закладом. Серед різноманітної програмної продукції значний інтерес становлять: система «Net Школа Україна», «ASC Шкільний розклад» та «шкільний розклад Ректор 3» [5]. Розглянемо ці системи детальніше з метою дослідження їх впливу на формування готовності майбутніх управлінців навчальних закладів до рефлексивного управління.

Програма «Net Школа Україна» призначена для вирішення всіх задач менеджменту сучасного навчального закладу. Вона дає можливість автоматизувати рутинні (технологізовані) функції кожного з учасників навчально-виховного процесу, тим часом, звільнити час для творчої роботи та повноцінного відпочинку [5].

Керівникам навчального закладу, програма допомагає у багатьох напрямках управлінської діяльності: у веденні документації (алфавітна книга, особові справи учнів та співробітників, автоматичне складання різноманітних звітів та статистики); у веденні розкладу, оперативне датування календарних планів та записів у журналі; у веденні обліку руху учнів та складання автоматичних оперативних звітів; у моніторингу навчального процесу по 36 стандартних звітів (закладених у програму) та за допомогою конструкторів звітів; у моніторингу якості навчання засобом виведення графіків та карт успішності учнів (по предметах, по середніх оцінках, по вчителю та багато ін.); у моніторингу відвідування учнів засобом виведення тематичних звітів; у складанні шкільної системи документообігу та автоматизації

складання статистичної звітності для управлінь (відділів) освіти; для бібліотеки нормативних документів як МОНУ, так і внутрішньошкільних документів [5].

Програма «ASC Шкільний розклад» вважається лідером для складання складних розкладів для великих та сучасних вітчизняних шкіл. Програма складання шкільного розкладу для сучасних шкіл, що впорається із будь-якою складністю поставленої задачі. Вона розрахована на сучасний навчальний заклад, який ускладнений такими нововведеннями (порівняно з традиційною загальноосвітньою школою): поглиблене вивчення іноземних мов (з ускладненнями: ділення класу на 3 групи, прив'язка до кабінету, підвищена кількість годин, вивчення декілька предметів іноземними мовами тощо...); профілізація шкіл, включаючи різні навчальні плани для різних класів, груп, паралелей; спеціалізація шкіл: проведення складних спецкурсів, що вимагають залучення сумісників, проведення занять поза школою та ін.

Програма складання шкільного розкладу «Ректор 3» розроблена для: невеликих шкіл; великих шкіл без спеціалізації або профілізації; шкіл без елективних курсів (за вибором учнів) [5].

Отже, розглянувши системи автоматизації процесу управління навчальним закладом, робимо висновок: використання цих систем під час професійної підготовки майбутніх управлінців навчальних закладів сприятиме розвитку рефлексивності студентів і формуванню готовності до рефлексивного управління навчальним закладом.

Представляємо результати міні-дослідження яке було направлене на визначення обізнаності студентів спеціальності «Управління навчальним закладом» щодо використання інформаційно-комунікаційних технологій в управлінні навчальними закладами.

На запитання, які були поставлені випускникам магістратури спеціальності «Управління навчальним закладом» (назву ВНЗ не називаємо, щоб уникнути непорозумінь), 1. «Чи знаєте ви про комп'ютерні програми автоматизації процесу управління навчальним закладом?», відповіді респондентів розподілилися наступним чином: «так» - 38%, «ні» - 62%. 2. «Назвіть програми, якими користуються для автоматизації процесу управління навчальним закладом?», лише 32 % змогли назвати одну з трьох програм, про яку йшлося вище. А інші 68 %? Це досить великий показник. Які висновки можна зробити? Їх може бути кілька: перший – відсутність

дисципліни «Інформаційно-комунікаційні технології в освіті та управлінні», за допомогою якої майбутні управлінці навчальних закладів змогли б отримати відповідні знання стосовно застосування інформаційно-комунікаційних технологій в управлінні освітою; другий – відсутність процесу підвищення інформаційно-комунікаційної компетентності викладачів ВНЗ. І взагалі постає питання про якість професійної підготовки майбутніх управлінців навчальних закладів до використання інформаційно-комунікаційних технологій у подальшій професійній діяльності. Звичайно, коли фахівець почне виконувати свої професійні обов'язки, то він буде зустрічатися з багатьма проблемами і буде змушений займатися самоосвітою, але, на нашу думку, навчальні заклади, в яких відбувається професійна підготовка майбутніх магістрів різних спеціальностей, повинні надавати студентам «свіжу», а не «застарілу» інформацію з професійно-орієнтованих дисциплін. Доцільно складати навчальні плани таким чином, щоб вони були побудовані не тільки на наукових засадах, а і з врахуванням розвитку та використання інформаційно-комунікаційних технологій в управлінні освітою.

Як зазначають науковці Н.В. Морзе., О.Г. Глазунова, використання ІКТ та дистанційних технологій у навчальному процесі вищого навчального закладу поступово вносить зміни в невід'ємні елементи традиційної системи освіти, замінюючи дошку і крейду на електронну дошку і комп'ютерні навчальні системи, книжкову бібліотеку на електронну, звичайну аудиторію на мультимедійну [8]. Застосування інформаційних технологій у навчальному процесі вищого навчального закладу потребує змін у методиці викладання всіх дисциплін.

Дослідник Н.А. Зінчук наголошує, що перед вищими навчальними закладами, що готують до професійної діяльності менеджерів, стоїть завдання допомогти студенту – майбутньому фахівцю з управління успішно оволодіти навичками з інформаційно-аналітичної діяльності, сформувати відповідний тип професійного мислення, розкрити шляхи подальшого вдосконалення своєї інформаційно-управлінської компетентності [4].

Інформаційні технології розвиваються дуже динамічно, так само динамічно має розвиватися і методика їх використання в навчальному процесі. До сучасних інформаційно-комунікаційних технологій навчання відносяться Інтернет-технології, мультимедійні програмні засоби, офісне та спеціалізоване програмне забезпечення,

електронні посібники та підручники, системи дистанційного навчання (системи комп'ютерного супроводу навчання).

Для формування готовності майбутніх керівників навчальних закладів до рефлексивного управління необхідне створення мотивації (позитивної) до даного виду діяльності. Основні складові мотивації магістрів доцільно розглядати, ґрунтуючись на підходах, розроблених Н.А. Зінчук [4]: ступінь усвідомлення студентами ціннісних сторін рефлексивного управління та особливостей його практичного застосування; значущість ІКТ-компетентності в управлінській діяльності; ставлення студентів до навчального процесу з використанням ІКТ, результатом якого буде сформованість готовності до рефлексивного управління; бажання удосконалювати свою ІКТ-компетентність.

Співзвучним нашому дослідженню є погляди науковця В.В. Дивака, який стверджує, що демократизація освітньої діяльності вимагає адекватних змін і в роботі з підготовки керівних кадрів освіти, а також пошуку і впровадження методик інноваційних технологій для формування нового покоління директорів загальноосвітніх навчальних закладів. Сьогодні керівники навчальних закладів, наражаються на певні труднощі в роботі: змінюються, розширюються їх функції, ускладнюється їх роль. Саме тому процес усвідомлення цих процесів і адаптації до них вимагає терпіння і часу, а також – підготовки професійного керівника, який є висококваліфікованим фахівцем і в галузі управління навчальним закладом, і у навчально-виховній роботі [2].

Подолання суперечностей між фактичним рівнем професійної компетентності директорів шкіл і необхідними для сучасного управління знаннями і вміннями в умовах інформаційного суспільства можливо шляхом використання інформаційно-комунікаційних технологій ще на етапі професійної підготовки майбутніх керівників.

Використання інформаційних технологій може відбуватися різними способами, відповідно до потреб конкретного типу заняття, рівня володіння різними програмами та наявності сертифікованих програм у системі вищої освіти. Ці потреби можна класифікувати за такими критеріями: використання інформаційних технологій як у фронтальній, так і в груповій роботі; переважно фронтальні форми роботи; використання електронних підручників тільки як засобу самонавчання; використання окремих типів файлів (зображення, відео, аудіо, анімації) з електронних засобів

навчального призначення, з дистанційних курсів, з певних матеріалів мережі Інтернет; створення власних занять через інтеграцію різних об'єктів в один формат – презентації, web-сторінки, конструктор занять, мається на увазі послуга, що надається в багатьох електронних засобах навчального призначення. Вдосконалення персональних комп'ютерів дозволяє достатньо широко використовувати мультимедійні технології, які є сукупністю різних засобів навчання: текстів, графічних зображень, музики, відео і мультиплікації в інтерактивному режимі, тим самим розширюючи можливості вдосконалення навчально-виховного процесу. Вони розширюють можливості навчального середовища як різноманітними програмними засобами, так і методами розвитку креативності студентів.

Отже, з проведеного дослідження впливу інформаційно-комунікаційних технологій на формування готовності майбутніх керівників навчальних закладів до рефлексивного управління робимо висновок, що використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній підготовці керівників навчальних закладів активно сприятиме формуванню готовності студентів до рефлексивного управління навчальним закладом.

У подальшому вбачаємо актуальним дослідження ефективності використання мультимедійних презентацій для розвитку рефлексії майбутніх управлінців навчальних закладів.

### **Список використаних джерел**

1. Веб-сайт Київського національного лінгвістичного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.uniling.kiev.ua/Chairs/k\\_inform\\_ua](http://www.uniling.kiev.ua/Chairs/k_inform_ua) – Назва з екрану.
2. Дивак В. В. Інформаційно-комунікаційні технології в професійній діяльності директора школи [Електронний ресурс] / В. В. Дивак // Інформаційні технології і засоби навчання – 2007. – № 2. – Режим доступу до журн. : <http://www.ime.edu.ua.net/em8/emg.html>.
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Хрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Зінчук Н. А. Інформаційно-аналітична компетентність менеджера: значення у професійній управлінській діяльності та передумови формування у ВНЗ



[Електронний ресурс] / Н. А. Зінчук // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2008. – №3(7). – Режим доступу до журн. : <http://www.ime.edu-ua.net/em7/emg.html>.

5. Інструментарій менеджера освіти. Сайт творчої групи Єльнікових [Електронний ресурс] / Режим доступу : [www.elnik.kiev.ua](http://www.elnik.kiev.ua) – Назва з екрану.

6. Кравчина О. Є. Інформатизація організаційно-управлінської діяльності в загальноосвітній школі [Електронний ресурс] / О. Є. Кравчина // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2008. – №3(7). – Режим доступу до журн. : <http://www.ime.edu-ua.net/em7/emg.html>.

7. Лагутенко О. Б. Сучасні впровадження програмно-методичного забезпечення у навчальний процес та управління вищим навчальним закладом освіти / О. Б. Лагутенко, С. М. Яшанов // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 5. Педагогічні науки : реалії та перспективи. – Випуск 11 : зб. наук. праць ; за ред. П. В. Дмитренка, В. Д. Сиротюка. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – С. 48–53.

8. Морзе Н. В. Моделі ефективного використання інформаційно-комунікаційних та дистанційних технологій навчання у вищому навчальному закладі [Електронний ресурс] / Н. В. Морзе, О. Г. Глазунова // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2008. – №2(6). – Режим доступу до журн. : <http://www.ime.edu-ua.net/em6/emg.html>.

9. Науменко О. М. Деякі аспекти підготовки майбутніх учителів до використання засобів ІКТ в навчальній діяльності [Електронний ресурс] / О. М. Науменко // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2007. – №3(4). – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/ejournals/ITZN/em4/content/07nomaei.htm>.

## **РОЛЬ ИКТ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ РУКОВОДИТЕЛЕЙ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ**

*Светлорусова А.В.*

### **Аннотация**

В статье проведено исследование влияния информационно-коммуникационных технологий на формирование готовности будущих руководителей учебных заведений к рефлексивному управлению.

**Ключевые слова:** профессиональная подготовка, информационно-коммуникационные технологии, руководители учебных заведений.

# ICT ROLE IN VOCATIONAL TRAINING OF FUTURE EDUCATIONAL INSTITUTIONS' PRINCIPALS

*Svetlorusova A.V.*

## **Resume**

The article presents the research of information and communication technologies influence on formation of readiness of future educational institutions' principals for reflexive management.

**Keywords:** vocational training, information and communication technologies, principals of educational institutions.